V., latin osztály volt, amelyet Lőcsén végzett, de jártas volt a többi, a „sóbányászatban és sófeltárásban szükséges ismeretben", továbbá ő volt a rangidős is. A második jelölt Stefan Jordan (Lieb Mihály születendő két gyermekének majdani keresztapja) filozófiai és jogi végzettséggel (a gimnázium filozófiai és jogi osztályának elvégzésével – Cz. I.) és magas szakmai ismeretekkel rendelkezett. A harmadik jelölt is filozófiai végzettséget tudott felmutatni. A felsorolásból fogalmat alkothatunk a korabeli sótisztviselők felkészültségéről. Ilyen képzettséggel rendelkezhetett Munkácsy édesapja is.

Lieb Ignác a bányagondnoki állást valószínűleg nem nyerte el, ugyanis két év múlva, 1827-ben, negyvenéves szolgálatáért megjutalmazták, de még ekkor is sóbeszedőként szerepel (salis perceptor),[17] sőt még abban az évben nyugdíjas sóvári perceptorként emlegetik.[18] 1844-ben, Munkácsy születésének évében, értesülünk Lieb Ignác nyugdíjas sóbeszedő haláláról (80 éves lehetett).[19] Iratanyaga azonban hiányzik, s halotti bejegyzését sem találjuk a sóvári anyakönyvekben.

Sóvárott az 1820-as években négy Lieb is szerepel egyidőben az alkalmazottak között. Lieb Ignác sóbeszedő mellett fia, Lieb Mihály, majd 1828-ban említik Lieb Imrét, mint már alkalmazásban lévő fogalmazó gyakornokot,[20] s Lieb János kőfaragót, akit 1825-ben sófőző mesterré neveztek ki. Sóvári tisztviselő volt viszont Lieb Ignác apósa is, így szövevényes családi kapcsolatok fűzhették össze a sóvári főbányahivatal tisztségviselőit.

11.1.
LIEB MIHÁLY

Munkácsy édesapja

1800. május 15-én született Sóváron Lieb Ignác és Kasztner Anna első gyermekeként.[21] (Gyakran említik Leó Mihálynak.) Születési bejegyzése szerint csak Mihály, házasságkötésekor Miskolcon is csak Mihály szerepel, valamint halálának bejegyzésekor is. Keresztnevét összekeverik fia, Munkácsy Mihály nevével, aki valóban Mihály Leó volt. (Édesapjára való tekintettel korán, 15 éves korában, 1815. március 11-től alkalmazták először fizetés nélküli gyakornokként.[22] Kinevezése nyers fordításban a következő: „Kinevezés Lieb Mihály részére. Nevezettnek a sóvári főhivatal javaslatára és édesapja hűséges szolgálatait az említett főhivatalnál figyelembe véve, a kérelmező fizetés nélküli gyakorlatát megengedték, és ezt azzal a kiegészítéssel tudatják vele, hogy szolgálati esküje letétele és a titkos egyesülések miatt előírt kötelezvény (Revers) kiállítása után minden szolgálatával tegye hasznossá magát, és a későbbi ajánlás céljából tegyen tanúságot a szükséges gyártási ismeretek megszerzéséről, valamint szolgálatkészségéről is nyújtson látható bizonyítékot, és nyerje el fölötteseinek megelégedését." Bár ez a kamarai irat március 29-én keltezett, a kinevezéssel kapcsolatban a sóvári sóbányafőhivatal címére küldött értesítésben

[17] OL Salinaria, 15574, 25322/1827.
[18] Uo. 35481/1827.
[19] Uo. 42767/1844.
[20] Uo. 529, 25083/1828.
[21] Uo; Sóvári róm. kat. egyház születési anyakönyve.
[22] OL Salinaria, 7375/1815.

március 11-ét jelölik meg a gyakornoki kinevezés kezdetének, amelyet az „ottani sóhivatali ellenőr fiának, Lieb Mihálynak engedélyeztek."

1820-ig maradt gyakornok, mint „Lechner építész segédje", aki ebben az időben az említett erdőgazdaságtól a sófőzőig terjedő, 18 kilométeres faúsztató építésén dolgozott, így valószínűleg Lieb Mihály is itt segédkezett. Fizetése ekkor már évi 90 Ft, 3 öl fa és 75 font sójáradék, valamint ingyen szállás. A következő évben, 1821-ben már sótárőrként szerepel[23] – ez a legalacsonyabb beosztás volt a sóhivatalban.

Fiatalon, 21 éves korában nősült. A házassági bejegyzés szerint „Michael Lieb" és „Amalia Jelenik" (Lieb Mihály és *Jelenik Amália*) 1821. szeptember 4-én kötöttek házasságot Sóváron.[24] A menyasszony 1803-ban született Eperjesen. Édesapja, Jelenik István eperjesi ügyvéd, anyja Fekete Eleonóra, Fekete András ügyvéd, Sáros megyei táblabíró leánya.[25] Lieb Mihály tehát tehetős és befolyásos Sáros megyei polgárcsaláddal került rokoni kapcsolatba. A következő évben, 1822-ben Sóbányán megszületett első gyermekük, Cecilia, 1823-ban pedig a második, Arnold.[26]

1823. február 23-án Lieb Mihályt édesapja sokévi szolgálatait, valamint saját eddigi jó munkáját figyelembe véve a sóvári gondnoki hivatalnál hivatalírnokká léptették elő. Fizetése 144 Ft, 4 öl fa, 125 font sójáradék és ingyen lakás lett.[27] (Két év múlva ennek a gondnoki hivatalnak a vezetését pályázta meg édesapja, Lieb Ignác, így fiának felettese lett volna.)

Ezután négy évig nem hallunk róla. A hivatalírnoki állás nem olyan munkakör, amelyben önállóan intézkedne más szervek felé, így neve csak akkor tűnik fel ismét, amikor személyes kérését terjeszti elő.

Több gyermekük nem született, az anyakönyvek sem említik nevét.

Az évtized végén viszont mozgalmassá válik élete. Úgy látszik, a bányagondnokságnál nem látott lehetőséget az előrehaladásra, mert vidéki sóhivatali állásokba próbál bejutni. 1827-ben, épp Lieb Ignác nyugdíjazásának évében, a szolnoki mázsamesteri állást pályázza meg[28] – sikertelenül, mert Sóváron maradt. A következő évben előléptetését kérte,[29] s végül 1829-ben nevezték ki mázsálónak a szepességi Iglóra.[30]

14 év után otthagyja Sóvárt s a szülőföldet. Mi okozza ezt a nyugtalan keresést? Első pillanatra családi okokra gondolhatunk: több gyermekük nem született, ami abban az időben ritkaság volt, így feltételezhető, hogy felesége halála vagy más ok váltotta ki távozási szándékát. 1828-ban azonban keresztszülőként együtt szerepelnek feleségével,[31] így ez a változat nem lehet igaz. Inkább az, hogy a kétgyermekes családapa a magasabb beosztást és a vele járó magasabb jövedelmet kereshette, amikor szinte évenként adta be távozási vagy előléptetési kérelmét. Valóban, a következő évek vándorlásaiban mindig a sóhivatali állások magasabb fokozatát pályázta meg.

[23] Uo. 14063, 17436, 33513/1821.
[24] Státný Archiv, Prešov. Sóvári róm. kat. egyház házassági anyakönyve.
[25] Uo. Eperjesi ev. egyház keresztelési anyakönyve.
[26] Uo. Sóvári róm. kat. egyház keresztelési anyakönyve.
[27] Uo; OL Salinaria, 8040, 17050, 19101/1842;
[28] Uo. 7025/1827.
[29] Uo. 529, 23083/1828.
[30] Uo. 41310/1829.
[31] Státný Archiv, Prešov. Sóvári róm. kat. keresztelési anyakönyv, 1828. dec. 6.

A szokásos sóhivatalokban ugyanis a következő tisztségviselőket találjuk (hol latin, hol német nyelven):

Sóbeszedő vagy sópénztárnok (salis perceptor – Salzeinehmer)
Ellenőr (contraagens – Kontrolleur)
Mázsamester-ellenőr (controllor ponderum magistrum – Kontrollierender Wagmeister)
Mázsamester (salis ponderum magister – Wagmeister)
Mázsáló (ponderator – Wäger)
Sótárőr (vigil vagy obequitator – Hüter)

Lieb Mihály már Szolnokra is mázsálónak akart menni, most Iglón sikerült ezt az állást elnyernie. Hivatali esküjét azonban csak 1830-ban iktatják.[32] Két évet töltött Iglón. 1830-ban újból kérte előléptetését, és 1832-ben Szatmárra helyezték mázsamesternek.[33] Még ugyanabban az évben le is mondott, de csak 1834. január 22-én nevezték ki mázsamester-ellenőrré Tárkányba.[34]

Öt év alatt két hivatali fokozattal lépett előre. Fizetése 350 Ft és 220 font sójáradék lett, valamint szabad szállás. A tisztség elvállalásakor nemcsak a szokásos esküt követelték meg tőle, hanem egyévi fizetésének megfelelő óvadék letételét is. Így volt ez a többi tisztviselőnél is. Kinevezésekor utasították továbbá, minél gyorsabban induljon újonnan elnyert hivatalának elfoglalására Tárkányba, ahol az óvadék és eskü letétele után az eskü napjától utalványozták új beosztásával kapcsolatos fizetését. (Összehasonlításul: a tárkányi sópénztárnok fizetése ugyanakkor 500 Ft, 250 font sójáradék és szabad szállás volt.) 1835-ben Tárkányban már ellenőrként (contraagens) szerepel.[35]

Ebben az évben, 1835. október 19-én maghalt felesége Eperjesen, 32 éves korában.[36]

1836-ban hol ellenőrnek, hol mázsamester-ellenőrnek írják, és ismét előléptetésért folyamodik. 1837-ben kerül először Munkácsra mint sóhivatali ellenőr. Fizetése 400 Ft-ra emelkedett, sójáradéka kevesebb, 175 font volt.[37]

Lieb Mihályt azonban már a következő évben, 1838-ban Ungváron találjuk, ahová sópénztárnoknak nevezték ki.[38] Munkácsról való távozásában minden bizonnyal közrejátszott, hogy ezzel a kinevezéssel – alig 9 évvel a Sóvárról való távozása után – elérte a vidéki sóhivatalok vezetői állását, a sóbeszedői vagy sópénztárnoki állást. Egy beadványából azonban azt is megtudhatjuk, hogy Munkácson a „természetbeni lakása" mindössze fekvőhely nagyságú kamra volt, amely azelőtt a sóeladási kimutatások vezetésére szolgált (afféle szerény iroda lehetett), így ez is hozzájárulhatott távozásához.

Úgy látszik, az ungvári sóhivatal kisebb volt, mint a munkácsi, mert fizetése előléptetése ellenére is 400 Ft maradt, csak a sójáradék emelkedett 200 font sóra. Kinevezési okiratából azt is megtudjuk, hogy a sópénztárnoki állást helyettesként már hosszú ideje ellátta. 1838 novemberében tette le hivatali esküjét Ungváron, és vette kezébe a hivatal vezetését.

[32] OL Salinaria, 3556/1830.
[33] Uo. 14420/1832.
[34] Uo. 4011/1834.
[35] Uo. 36182/1835.
[36] Státný Archiv, Prešov. Eperjesi ev. egyház halotti anyakönyvének betűrendes mutatója.
[37] OL Salinaria, 12234, 18897/1837.
[38] Uo. 37144, 40871/1838.

Ungvári tartózkodása alatt fordulat állt be életében. Négy év özvegység után másodszor is megnősült. Felesége a közeli Szabolcs megyéből a Forgách grófok mándoki tiszttartójának leánya, Reök Cecilia lett.

Megismerkedésükre a Reökök szatmári és sóvári kapcsolatai adhattak alkalmat. Cecilia fivére, Reök Pál az 1830-as évektől Nagykárolyban volt földmérő. Lieb Mihály 1832–1834 között szatmári mázsáló volt, így természetes, hogy ismerhették egymást. Valószínűleg ez a kapcsolat vitte Reök Pált is Sóvárra, s ott ismerte meg későbbi feleségét. Viszont ez a kapcsolat adhatott alkalmat Lieb Mihálynak is Reök Cecilia megismerésére, aki igen későn, 27 éves korában ment férjhez.

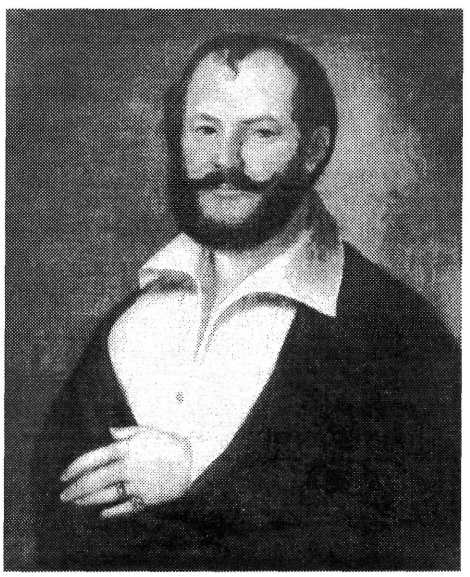

1 kép. Lieb Mihály (11.1), Munkácsy édesapja

2. kép. Munkácsy édesanyja: Lieb Mihályné, Reök Cecilia

Házasságukat 1839-ben köthették, mert – bár anyakönyvek hiányában nem tudjuk bizonyítani – 1839-ben Lieb Mihály hitvesi reverzálisára vonatkozó iratot iktatnak a Kamara irattárában.[39] 1841. december 24-én született első gyermekük, Emil, akinek tehát Ungvár a szülővárosa.[40] Három évig maradtak Ungváron.

Lieb Mihályt 1841. szeptember 1-jén 100 Ft fizetésemeléssel a munkácsi sóhivatal pénztárnokává nevezték ki, s megkapta a szokásos utasítást: utazzék mielőbb új állomáshelyére.[41] Alig költöztek Munkácsra, 1842-ből máris távozási szándékáról értesülünk. Úgy látszik, Sóváron tisztviselői hely üresedett, mert megpályázta, de folyamodványának nem

[39] Uo. 35709/1839.

[40] Az adott körülmények között nem volt módunkban Ungváron és Munkácson az anyakönyvekben a Liebek bejegyzéseit kutatni, ezért az irodalomban és a családban közkézen forgó adatokat használjuk Lieb Mihály gyermekeinél. Emil december 24-én vagy 26-án született, a házassági bejegyzése szerint 1841-ben, Miska születését a művészettörténet számontartja, a többi gyermek születési időpontját csak hozzávetőlegesen ismerjük.

[41] Uo. 31689, 43447/1841.

lett eredménye.[42] Munkácson maradtak. Ezután 1848-ig nem találkozunk olyan bejegyzéssel, amely távozási szándékára utalna.

Munkácsra kerülésével megszűnt az a vándorlás, amely 1829 óta 12 éven át tartott. Ezalatt öt város (Igló, Szatmár, Tárkány, Ungvár, Munkács) sóhivatalában dolgozott, de mindegyik változás tisztségben vagy anyagiakban előbbre vitte. Az örökös vándorlásban azonban nem lehetett nyugalmas az élete. Munkácson hét évig maradtak.

A 6500 lakosú város piacterén állt a sópénztárnok „egyemeletű, csinos ízléssel kőből készült lakóháza", mellette a vele egyidőben, 1784-ben épült sókamara.[43] Utóbbi a századfordulóra alaposan megkopott, mert így írja le a történetíró. „A sóraktár nagyon kezdetleges épület volt, kőlapon tölgyfagerendákból összetákolt pajta s nyugati oldalán ahhoz ragasztott szűk kandallós szoba, mely irodának használtatott." (Talán ez a kis iroda volt Lieb Mihály szállása 1838-ban, amikor „fekvőhely nagyságú" szállására panaszkodott.) A sókamara telkének északi részén 1833-ban épültek „csinos és alkalmatos kőházak" az ellenőr, a mázsamester és a mázsáló számára.

A munkácsi sókamara személyzete 1845-ben a következőkből állt:[44]
pénztárnok: Lieb Mihály, Ung vármegye táblabírája
ellenőr: Halavács Alajos, Sáros megye táblabírája
mázsamester: Batta Mihály
mázsáló: Thober Antal
sótárőr: Molnár János
Ezenkívül volt egy íródeák és több úgynevezett „határszéli kerülő".
Évenként 24–25000 mázsa só került a munkácsi sókamarába a máramarosi bányákból, s innen szállították tovább az alsóvereckei, ungvári és kisbereznai sókamarákba. A sóellátás mellett a munkácsi sóhivatal, így a pénztárnok hivatali körébe és felügyelete alá a következő ügyek tartoztak még: „segedelmi (subsidionalis), alapítványi (fundationalis, fundus studiorum, Ludovicaea ttc.), türelmi (tolerantialis) pénzek, kamarai kincstári taksák, a Hadi és Kamarai özvegynyugpénzek (pensionalisták), mag nélkül meghóltak vagyonai (caducitas), a várbeli élelemre ügyelő hivatal csere (cambialis) költségei, korcsma, mészárszék, stb." A felsorolás mutatja, a mindennapi sóügyeken túl mennyi mindenre kiterjedt a sópénztárnok feladata. A sókamara előtt 1785 óta fegyveres őr állt. Az őrséget előbb a várbeli katonaság adata, 1831-től a Benczur gyalogezred Munkácson elhelyezett osztálya.[45]

A sóhivatalnokok a várostól független királyi tisztviselők voltak. Fizetésük és függetlenségük alapján előkelő helyet foglaltak el a városka társadalmában.

Lieb Mihály fizetése 1841-ben a természetbeni szolgáltatáson kívül 500 Ft volt, a

[42] Uo. 23803, 34381, 35971, 40818/1842.
[43] Munkács leírásához l. *Balajthy József*: Munkács. (Munkács Városának és várának tophographiai, történeti és statistikai leírása.) Debrecen, 1936; *Lehoczky Tivadar*: Munkács város új monographiája. Budapest, 1907. (Munkácsy szülőháza a Piac u. 33. sz. épület volt.)
[44] Magyarország tiszti névtára (a továbbiakban: Névtár) 1845. (Pest) 380.
[45] *Balajthy* i.m. 246–247.

város főbb tisztviselői közül 1848-ban a főbíróé 120, a tiszti ügyészé 200, a jegyzőé 160, a rendőrkapitányé 80 Ft.[46] Lieb Mihály lakásáról így ír Szana Tamás: „Nem volt ház, mely úriasabban lett volna berendezve, mint Lieb Mihály sóházi perceptor első emeleti lakása – Munkácson, szemben a 'Csillag' vendéglővel."[47] Ugyanezt a polgári ízlést sejteti Karlovszky Ida visszaemlékezése: „Rendkívüli bámulattal töltött el az egyetlen olajfestmény, a melyet ebben az időben (gyermekkorában – Cz. I.) ismertem. A tűzokádó Vezuvot ábrázolta, a melyet nagy festőnk, Munkácsy Mihály szüleinek salonjában láttam, és a kis Miskával együtt bámultunk."[48] A Lieb Mihályról és feleségéről készült, itt közölt portré is a család jólétét bizonyítja (1–2. kép).[49]

Lieb Mihály társadalmi rangját mutatja, hogy 1845-ben Ung megye táblabírájaként szerepel, és még ebben az évben Bereg megye is táblabírájának választotta.[50] Ez a titulus nem hivatalt jelentett már, inkább megtiszteltetést. Azokat tüntették ki vele, „kiknek érdemeik oly tündöklők, hogy a megye ösztönt érez kitüntetésükre alkalmat keresni."

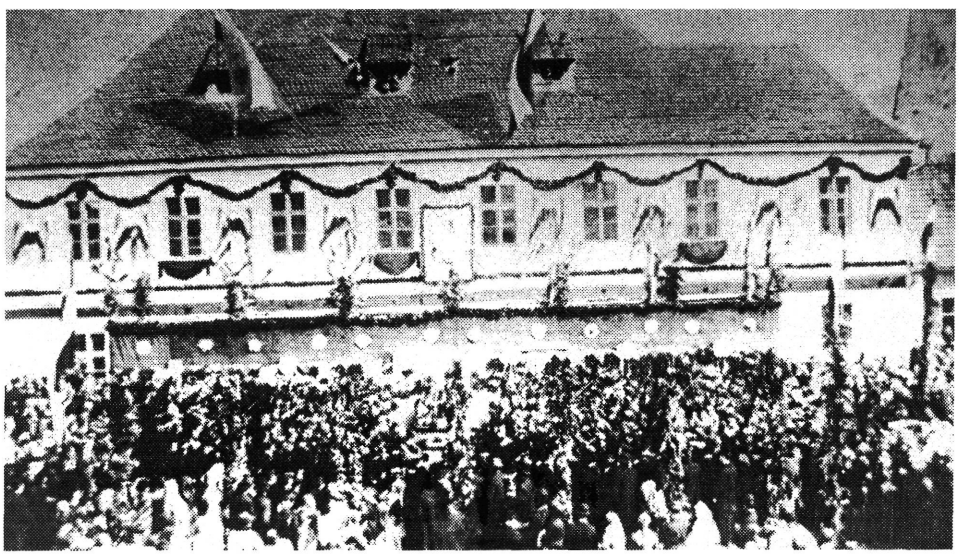

3. kép. Munkácsy Mihály szülőháza Munkácson

[46] *Lehoczky* i.m. 99.

[47] *Szana Tamás*: Munkácsy Mihály. Budapest, 1900. 2.

[48] *Karlovszky Ida*: Feljegyzések. Országos Széchényi Könyvtár. Quart. Hung. 3935.

[49] A Munkácsy Mihály Múzeum művészettörténeti gyűjteményében. A két, ismeretlen művész által festett olajkép kalandos történetét Nemespanny Iván, Munkácsy Emil rokona és feleségének gondozója írta le a szerzőhöz írt 1973. november 25-i és 1974. februári levelében: "A képek Emil bátyám (Munkácsy Emil – Cz. I.) tulajdonában voltak, én gyermekkoromtól láttam ott. Azonban az ő halála után ... Juliska nénivel (Emil felesége) és özv. édesanyámmal közös háztartásba költöztünk." A világháború zűrzavara után a festmények visszakerültek. "Láttam a képek hasadozott voltát – új vászonra ragasztottam, anélkül, hogy a festményt javítgattam, festettem volna ... Úgy néztek ki, mint a szalonnasütéskor a felkunkorodó bőr." A képek múzeumba kerülésének időpontját is a levél tartalmazza: "1950-ben nagy inségbe kerültünk, és Juliska néni felajánlotta a minisztériumnak, melyekért megkérdezés nélkül 1000 Ft-ot fizettek ki. Magam vittem be Miskolcra, Komáromi igazgató vette át, és Békéscsabára küldte a múzeumnak." A múzeumban lévő két kép valóban egy második vászonra van felragasztva.

[50] OL Salinaria, 41365/1845.

Emil után az 1840-es években megszületett a Lieb család többi gyermeke. 1841–1843 között a második fiú, Aurél, majd 1844. február 20-án a „sóperceptori lakás sarokszobájában" Mihály (Munkácsy), végül 1846-ban egyetlen leányuk, Gizella. Bár Gizellát a legkisebb gyermekként emlegetik az irodalomban, Munkácsy édesanyjának egy 1848 februárjában németül írt leveléből mást állapíthatunk meg. A levelet sógornőjéhez, Reök Lajosnéhoz írta a Baranya megyei Magyar-Bolyba.[51] „Sokmindennel meg kell küzdenem, kedves Júlia, mert szegény gyermekeim mindig betegesek, különösen a téli hónapokban: most már negyedik alkalommal az ősszel visszatért a láz, és egész télen át tart, bár most ez alkalommal a legfiatalabbat, Miskát megkímélte a láz, de a két idősebbik, Emil és Aurél, tartósan szenved miatta, ami bár nem gátolja növekedésükben, de nagyon is akadályozza őket a tanulásban. Az én kis hétéves Emilem megírta első levelét drága édesapánk 88-ik születésnapjára, a tizenöt hónapos Gizellám, miután egy teljes éven át kétségekben hagyott, hogy él-e vagy hal, most olyan kövér, mint a duda és szalad, mint a nyúl." – Liebné tehát Gizellát említi legkisebb gyermekének, és még nem szerepel Gyula, a család ötödik gyermeke, így ő 1848 februárja után születhetett.

Ebből a levélből az is kiolvasható, hogy a Lieb család az elért pozíció ellenére sem boldog Munkácson. Nemcsak a gyermekek betegsége miatt. Liebné arra panaszkodik, hogy ritkán láthatja testvéreit, s úgy látszik, az anyagiak sem bőségesek: „hosszabb utazásra még gondolni sem gondolhatok, mert az sok pénzbe kerül, ami nekem nincs" – írja. Önmagáról így ír: „Általában visszavonult, házias életet élek, mivel túlságosan sok a dolgom ahhoz, hogy gyakran részt vehetnék szórakozásokon és sokszor a megfelelő hangulatom is hiányzik szegény gyermekeim beteges állapota miatt."

Valószínűleg az a távolság, amely elválasztotta a rokonoktól, okozza, hogy megpróbálnak elkerülni Munkácsról. Az idézett levélben találkozunk először ezzel a szándékukkal: „...egy... gyenge reményt táplálok, hogy talán megláthatlak benneteket, mert az én Miskám megpályázta a pesti ellenőri állást, de már ez a remény is vízbe fulladt, ahogy általában nem nevet ránk a szerencse."

1848 őszén mégis lehetőség nyílt, hogy közelebb kerüljenek a rokonsághoz. A megüresedett miskolci sópénztárnoki állást pályázta meg Lieb Mihály. A jelöléseket október 20-án terjesztették fel,[52] december 6-án Lieb M. több heti szabadságot kér a kassai kerületi felügyelőségtől,[53] és december 22-én már mint miskolci sótárnok szerepel.[54] Nyilvánvaló, hogy a decemberi szabadságra a költözés miatt volt szüksége, így minden bizonnyal 1848 decemberében kerültek Miskolcra.

Az eddigi állomáshelyek után Miskolc a nagyvárost jelentette a Lieb család számára: 17000 lakos, erőteljes iparral és kereskedelemmel. Egyben közelebb kerültek a rokonsághoz is: a Felvidéken élő Liebekhez, s főképp a várostól 40–50 km-re a Bükk rengetegében, Cserépváron kasznároskodó Reök Antalhoz, Cecilia fivéréhez.

Ez a testvéri ragaszkodás érződik Liebné Reök Cecilia fenti leveléből, amelyet Reök Lajosnéhoz írt még Munkácsról: „... gyakran megtelik szemem könnyel, ha arra gondolok, mennyire lehetetlennek tartottam, hogy testvéreimet ne láthassam legalább egyszer évente, és mégis most majdnem teljesen le kell mondanom erről a boldogságról. Lotti (Steinerné

[51] A német nyelvű levelet közli *Walter Ilges*: Aus dem Nachlasse Munkácsy. Bielefeld – Leipzig, 1904. 11–12.
[52] OL. H szekció. 1848-i pénzügyminisztériumi iratok H 24. Központi iktatókönyvek. 18293, 51537/1848.
[53] Uo. 21577, 4148, 17126, 18293/1848.
[54] Uo. 23261/1848. Lieb Mihály kinevezésének iratszáma 18293/1848. Iratanyaga hiányzik.
[55] L. az 51. jegyzetet!

Békéscsabán – Cz. I.) időnként sokkal ritkábban látogat meg engem, mint ahogy tehetné, mert csak három-négy évenként történik meg, Pista (Reök István pesti ügyvéd Munkácsy későbbi nevelőapja) öt évvel ezelőtt volt nálam, Pali (földmérő Nagykárolyban) és Anti (kasznár a Bükkben, Cserépváron) még sohasem, de hat évvel ezelőtt összetalálkoztam Antival Palinál, és már tizenkét vagy tizenhárom éve annak, hogy nem láttam Lajost. (Reök Lajos ügyvéd Pécsett). Bár elevenen megmaradt emlékezetemben, hogyan nézett ki akkor, de nehezen ismernénk rá egymásra, mivel én azóta félig matróna lettem, és ő egy daliás úr."[55]

4. kép. Lieb Mihály és családjának miskolci lakóháza

Miskolcon minden rendeződni látszott.

A miskolci sóház épülete a zsolcai kapunál állt, az akkori város szélén. Mellette szántóföldek következtek, meg egy kis tér, ahol a környék gyerekei játszottak, köztük a Lieb gyerekek. Lakásukról Ilges közöl fényképet: földszintes polgárház volt, dúsan fásított, gondozott udvarral.[56] Munkácsy szerint a kert végén folyt egy kis patak, amelyben Aurél tanácsára gyakran megfürödtek. Munkácsy arra is emlékszik, hogy éjjel-nappal őr sétált a házuk előtt. (Való igaz. 1848. április 1-jétől minden fontosabb hivatal elé őrszemet állítottak, így az állami pénzzel dolgozó sóhivatalra is őr vigyázott.)[57]

Anyagilag jól élhetett a család. Lieb Mihály fizetése 600 Ft volt és a szokásos természetbeni juttatás.[58] A gyerekek mellett házitanítót tartottak, ezenkívül pesztonkát és szolgalegényt említ Munkácsy az önéletrajzában. Ugyanő írja, hogy Miskolcon íratták be először iskolába is.

---

[56] Uo.

[57] *Munkácsy Mihály*: Emlékeim. Budapest, 1921; *Szendrei János*: Miskolc város története és egyetemes leírata IV. Miskolc, 1911. 65–66.

[58] Mivel Lieb Mihály kauciója 600 Ft volt, és egyévi fizetést volt szokás kaucióba letenni, ennek alapján következtetünk Lieb Mihály fizetésére. (Képviselőházi napló 1885/87. IV. 317.)

Lieb Mihályék azonban épp akkor kerültek Miskolcra, amikor a legnehezebb sors várt a város lakóira.

1848 végén a vidék hadszíntérré vált. Görgey serege erre vonult vissza a felvidéki hadjárat után, nagy kerülővel elvonva az ellenséget a Debrecenbe költöző kormánytól. A Galíciából bevonuló Schlick tábornok Miskolcon kívánta felütni főhadiszállását. A magyar kormány is nagy jelentőséget tulajdonított a városnak: innen irányították az észak-magyarországi hadműveleteket. 1849 elején a város többször gazdát cserélt: májusig kétszer került osztrák kézre, akik arra kötelezték a megyei hivatalnokokat, hogy írásban esküdjenek fel az új császárnak, a fiatal Ferenc Józsefnek.[59]

Mind Munkácsy, mind a családi szájhagyomány egyértelműen úgy említi, hogy a beözönlő orosz sereg elől menekült el a család Miskolcról Cserépvárra, Reök Antalhoz. Mivel Paskievich június közepén lépte át a határt és 30-án vonult be Miskolcra, a Lieb család 1849 júniusában kerülhetett Cserépvárra. Ugyanott húzódott meg gyermekeivel Eperjesről Lieb Mihály testvérhúga, Tóth Ferencné Lieb Mária is, és a szabadságharc végóráiban ide menekült Pestről Cecilia legifjabb testvére Reök István is.

Nem csoda, ha az átvonuló orosz sereg egyik tisztje iskolának nézte az összegyűjtött Reök – Lieb – Tóth gyerekeket, s a kastélynak ezt a részét nem kutatták át, „pedig épp a szekrénnyel elzárt szomszéd szobában voltak elrejtve a faluból sebtében összegyűjtött fegyverek".[60]

Munkácsy szerint édesapja visszament Miskolcra, ott az ellenség elfogta, és börtönbe zárta.

Nem ismerjük Lieb Mihály miskolci életét. A nagyon gyér levéltári adatok alapján annyit tudunk megállapítani, hogy május 11-én Miskolcon tartózkodhatott: a trónfosztás után ugyanis a haza oltárára meghirdetett gyűjtés ívén szerepel, és nevét a legtöbbet adományozók között találjuk.[61]

Valószínű, hogy az oroszok bevonulása után börtönbe került. Állásának elvesztését bizonyítja, hogy 1849 második felében, az oroszok által felállított királyi biztosi hivatal idején már nem ő a sóhivatal pénztárnoka, hanem Begovcsevich Iván. Vadnay szerint kiszabadulása után a gyűjtőpénztárnál kapott állást.

A szabadságharc 1849 augusztusában elbukott, s a hadiesemények megszűnése után Liebné is visszatért Miskolcra gyermekeivel – de csak néhány hónapra. 1850. január 12-én meghalt.[62]

A gyermekek nevelését egyelőre Lieb Mihály első házasságából született leánya, az 1849-ben, 28 évesen özvegyen maradt Villámné, Lieb Cecilia vette át. Másfél év múlva azonban – 1851. szeptember 21-én – Lieb Mihály harmadszor is megnősült. Egy megyei tisztviselő leányát, Eötvös Erzsébetet vette el. A házasság nem volt hosszú életű: fél év múlva, 1852. május 14-én Lieb Mihály is meghalt.[63] Munkácsy szerint a „háborús fogsága alatt szerzett betegsége megtámadta egészségét", és az utolsó időkben gyakran látta ágyban feküdni édesapját. Az anyakönyv szerint agyvérzés okozta halálát. Két nap múlva, május 16-án temették.

[59] *Szendrei* i.m.

[60] Tóthné Lieb Mária dédunokájának, az 1896-ban született Nemespanny Ivánnak családi gyűjteménye alapján. A Reök Antalra vonatkozó nem anyakönyvi adatok többsége tőle származik.

[61] Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. Miskolc város iratai, 1848/49. máj. 11-i gyűjtőív.

[62] Miskolc-mindszenti róm. kat. egyház anyakönyve.

[63] Uo.

Az apa és a gyermekek utolsó találkozásáról Munkácsy így emlékezik meg önéletrajzában: „Egy napon mindnyájunkat ágyához hívott. Sohasem felejtem el ezt a képet: letérdepeltetett bennünket és sorra megáldott, egyiket a másik után. Most is érzem, ahogyan kezével a fejem simogatja – most is látom a párnába süllyedő fekete haját és a tiszta homlokot.

Másnap reggelre meghalt..."[64]

Az árvákat nem hagyták a fiatal mostohánál, hanem a Reök nagybácsik és nagynéni vették magukhoz. Emil és Antal Cserépvárra került Reök Antalhoz, Aurél Kaplonyba Reök Pálhoz, így Lajos kimaradt a nevelőszülők közül. Mihályt Reök István Békéscsabára – ideiglenesnek tervezett lakóhelyére hozta –, ahol már ott tartózkodott húga, Gizella is Steinerné Reök Karolina néninél.

A gyermekek elszakadtak egymástól, és voltak, akik többé nem is találkoztak.

Vadnay Károly miskolci születésű hírlapíró 18–20 éves korában ismerhette Miskolcon Munkácsy édesapját. Későbbi írásában így emlékezik Lieb Mihály sótisztviselőre: „egyenes járású, koros úri ember volt, állán kiberetvált szakállal. Az akkori bürokraták típusaként katonás merevséggel mozgott. Második nejét elveszítvén nem sokára új családi fészek rakására gondolt, s ehhez képest szerette is eltüntetni őszülését. És aztán harmadszor is megnősült, feleségül véve a miskolci úri társaság egy már nem valami fiatal hölgyét, Eötvös Erzsit, egy vidám modorú hölgyet, kiben főleg azt szokták volt dicsérgetni, hogy egykor a 'nagy mazur'-t (akkor még divatos táncot) igen szépen lejtette."[65]

Lieb Mihály harmadik feleségének, Eötvös Erzsébetnek sorsát nem kísértük figyelemmel. Életéről maga számol be 1872-ben Munkácsyhoz írt – talán egyetlen – levelében: édesanyja meghalt, háza leégett, s szerény panziójából él. A levél aláírása – húsz évvel férje halála után! – „özv. Lieb Mihályné."[66]

11.11–12. (1H)
11.11– 15. (2H)
MUNKÁCSY ÉS TESTVÉREI

Lieb Mihálynak Jelinek Amáliával kötött első házasságából (1H) két, Reök Ceciliával kötött második házasságából (2H) öt gyermeke született, így Munkácsynak két féltestvére és négy testvére volt. Előbbieket alig, utóbbiakat gyakrabban említi a szakirodalom.

11.11. (1H) LIEB CECILIA

Lieb Mihály első házasságából született 1822. február 5-én Sóbányán.[67] Tizenhárom éves volt, amikor édesanyja meghalt, édesapja özvegyen maradt. Nem tudjuk, édesapjánál nevelkedett-e a következő években. Lieb Mihály panasza azonban, amelyben a „fekvőhely nagyságú" szállásának bővítését kéri Munkácson, arra enged következtetni, hogy a

[64] *Munkácsy* i.m. 25.
[65] *Vadnay Károly*: Munkácsy apjáról és testvéreiről. Budapesti Hírlap, 1900. 139. sz., valamint: Munkácsy nővére. Budapesti Hírlap, 1900. 122. sz.
[66] Magyar Nemzeti Galéria (a továbbiakban: MNG) 1134/1920.
[67] Státný Archiv, Prešov. Sóvári róm. kat. egyház keresztelési anyakönyve.